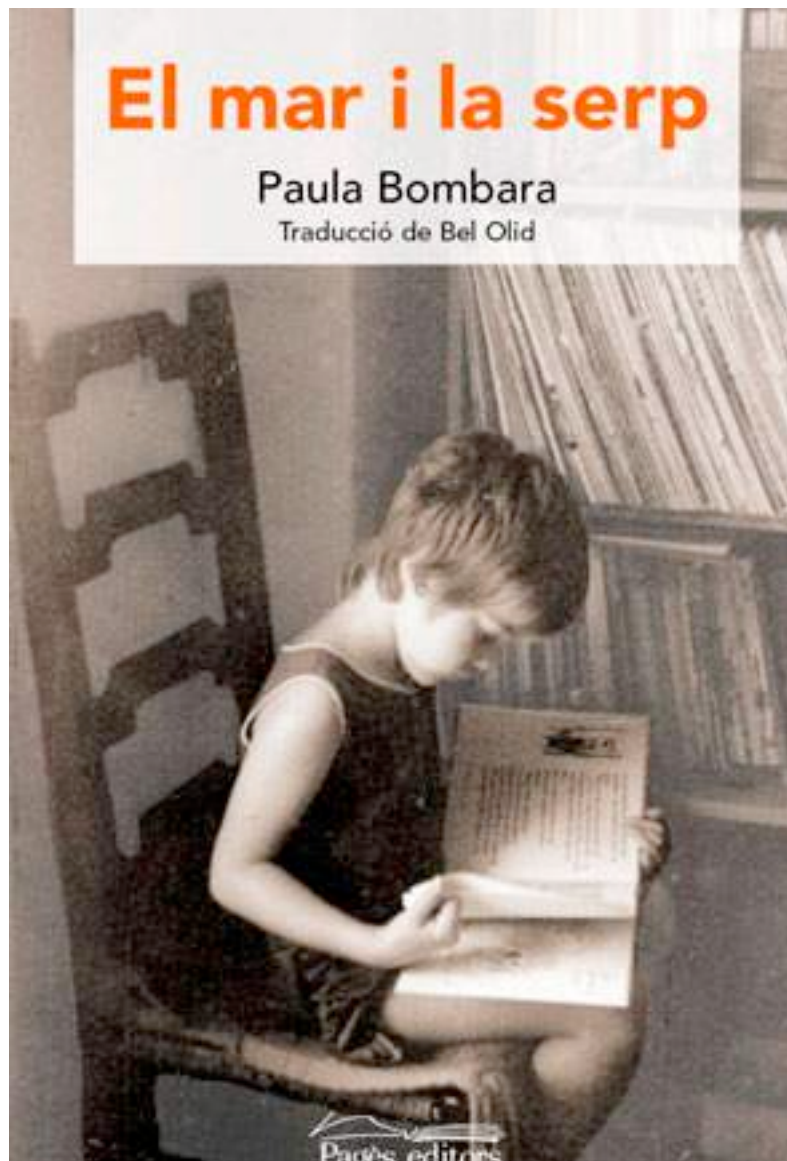


La infància retrobada

Andreu Sotorra



© Foto coberta: Andrea Fasani

Paula Bombara. «El mar i la serp». Traducció de l'espanyol de Bel Olid. Foto coberta: Andrea Fasani. Col·lecció Nandibú Horitzons, núm. 1. Pagès Editors. Pàgs. 109. Barcelona, 2016. A partir de 12 anys.

Recentment, molts autors catalans han estat cridats a aportar la seva opinió en mitjans de comunicació sobre la influència que la lectura ha exercit en la seva vida posterior, com a reflexió col·lectiva arran de les retallades actuals en l'horari lectiu de l'ensenyament de la literatura, sobretot en l'etapa final dels cursos d'institut.

La pròxima campanya que s'organitzi d'aquesta mena podria consistir en fer que els mateixos autors que han respost fins ara aportessin una imatge històrica de la seva infància on es visualitzés la seva actitud i concentració amb un llibre a les mans, sobretot, esclar, els que vingin d'una època en què els mòbils i les tauletes, per no dir també la televisió, no s'havien encara inventat i la finestra al món només era possible a través del llibre de paper.

En la coberta de l'edició de la novel·la «El mar i la serp» tenim una d'aquestes fotografies. La nena és Paula Bombara (Bahía Blanca, Buenos Aires, Argentina, 3 desembre 1972), ara convertida en autora, que va deixar la feina de bioquímica, carrera que va cursar a la Universitat de Buenos Aires, per dedicar-se a l'escriptura, en gran part amb contes i novel·les adreçats a infants i joves. A la foto, Paula té cinc anys. I encara no era conscient dels motius de la desaparició del seu pare quan ella era peita, Daniel Bombara, un jove argentí que lluitava amb els ideals per canviar el món.

L'organització genocida paramilitar anomenada la «Triple A» (sigles d'Alianza Anticomunista Argentina), el va fer desaparèixer. I com ell, trenta mil argentins més, si hi afegim després, a partir del 1976, les persecucions del terrorisme d'estat de la dictadura del militar Jorge Rafael Videla, cervell del cop d'estat contra la viuda del també militar Juan Domingo Perón, mort el 1974.

Tots els autors tenen una novel·la que és, per a ells, la més autobiogràfica. En el cas de Paula Bombara, «El mar i la serp» és la que explica, amb un relat breu, poètic, d'estructura trencadissa, defugint l'aventura, l'èpica i la lamentació, i que intenta recuperar la veu de la infància, la seva reacció des de la incomprensió per la desaparició del pare, fins a arribar a autoculpabilitzar-se per si la raó de la desaparició era ella mateixa, fins a l'aclariment progressiu dels fets, passant, a través de les diverses edats, per diferents etapes de silencis per la por de la mare, a les descobertes per "fascicles" del que va ser la repressió patida per la seva generació i la confessió completa gràcies a la simulació d'una entrevista amb casset inclòs que Paula enregistra en una conversa amb la mare.

Paula Bombara va publicar aquesta novel·la tremendament realista el 2005 (Grupo Editorial Norma). Més de deu anys després,

doncs —atenció guardians de la Propietat Intel·lectual perquè n'he trobat una còpia pirata amb transcripció íntegra en espanyol a Internet!—, es pot llegir ara en una neta traducció catalana de l'escriptora Bel Olid —pot sobtar, tot i que correcta, de l'opció del terme "emprenyar" com a equivalent de l'espanyol "retar"—, obrint una nova sèrie (Horitzons) dins del segell Nandibú de Pagès Editors.

En ple 2016, el seu impacte testimonial i emocional probablement no és el mateix que el 2005 perquè ha estat en aquesta última dècada que el genocidi argentí, la repressió de les diverses dictadures i les tragèdies de la història contemporània, sobrepassada actualment per l'anomenada crisi dels refugiats i el nou genocidi de la guerra de Síria, ha estat més donat a conèixer gràcies a la nova fornada d'historiadors i a l'obertura dels mitjans de comunicació que havien silenciats, dominats per una mena d'autocensura, segons quines atrocitats contemporànies.

Això no vol dir, esclar, que el relat perdi interès. Ben al contrari, aporta un testimoni més sobre com poden superar els infants un conflicte polític, repressiu o bèl·lic del qual en són aliats tot i que en pateixen les pitjors conseqüències.

Paula Bombara ja tenia més de trenta anys quan va començar a escriure, reescriure i sintetitzar finalment «El mar i la serp». Això vol dir que es disposava a retrobar la seva infància des de l'objectivitat que permet la distància del temps, com si allò que va viure en pròpia carn no hagués estat una ferida sinó un malson o una projecció d'imatges boiroses.

L'autora tenia amb prou feines tres anys quan va patir la desaparició del seu pare, fins i tot quan va ser testimoni, un temps després, de l'entrada dels militars a casa per emportar-se la seva mare, tot i que ella després se'n va poder sortir millor. Aquestes llampegades són les que més recorda. Després d'allò, les preguntes a la mare, les descobertes d'un certificat oficial, les paraules entredites de la mare, les contradiccions de la por...

I tot amb una estructura literària, si es vol, poc habitual en el registre novel·lístic, dividida en tres parts —La nena, La història, La decisió— sense un excessiu relleu de la protagonista com a heroïna, amb pessics de vida de la relació de la criatura amb la mare, explicat amb frases curtes, espais en blanc, mig monòleg mig diàleg, gairebé com si l'autora et parlés a l'oïda, sense que el lector pugui abandonar la lectura ni que, des de bon principi, en conegui el desenllaç.

Vídeos d'interès

(per visionar-los, cal descarregar abans el PDF de la crítica):

El 1974, en una roda de premsa, el president militar, Juan Domingo Perón, amenaça penalment una periodista i nega l'existència del grup paramilitar i genocida anomenat la «Triple A»:

<https://youtu.be/9bxfID54JMI>

Booktrailer corresponent a un treball educatiu posterior a la lectura de la novel·la «El mar i la serp»:

<https://youtu.be/UwLDpoxkUVE>
